

Socio-psychological features of services for divorcing families

Dildora NURALIEVA¹, Abdusamatov HASANBOY²

Fergana State University
Mahalla and Family Research Institute

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2021
Received in revised form
15 September 2021
Accepted 20 October 2021
Available online
15 November 2021

Keywords:

marriage,
family,
psychological processes,
interpersonal relations,
conflict,
problem,
development,
preservation,
psychological service.

ABSTRACT

This article examines the results of psychological services for families. Currently, psychological services that need to be provided to the family remain increasingly in demand for the harmonization of family relations. It is also relevant to ensure the further development of interpersonal relationships in the family. Psychological assistance to family relations, as well as the solution of intra-family conflicts, is the preservation, promotion, support of family ties, and their stability. In addition, it is important to increase the real level of readiness for family relations of married couples, as well as to identify negative factors that cause divorces in families. The article analyzes the provision of psychological assistance in case of the threat of divorce of spouses.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss10/S-pp493-498>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ajralish arafasidagi oilalarga psixologik xizmat ko'rsatishning ijtimoiy psixologik xususiyatlari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

nikoh,
oilalari,
psixologik jarayonlar,
shaxslararo munosabatlar,
nizo,
muammo,
rivojlanish,
saqlab qolish,
psixologik xizmat.

Ushbu maqolada oilaga psixologik xizmat ko'rsatish maqsadida tadqiqot natijalarini izohlab berilgan. Hozirgi davirda oilaviy munosabatlarni musahkamlash va shaxslararo munosabatlarni yanada rivojlanishini ta'minlash uchun ham oilaga ko'rsatilishi zarur bo'lgan psixologik xizmat davir talabi bo'lib qolmoqda. Oilaga psixologik yordam va jamiyatdagi xar qanday tizimga, uning psixologik muammolariga, o'zini kompetitligi darajasida saqlab qolish, ko'maklashish, quvvatlash hisoblanadi. Bundan asosiy maqsad oilaga tayyorgarlik darajasini aniqlash

¹ Teacher Department of Psychology Fergana State University. Fergana, Uzbekistan.

² Scientific Secretary of the Mahalla and Family Research Institute Doctor of Philosophy psychologist, associate professor. Tashkent, Uzbekistan.

bilan bir qatorda, oilalarda ajrimlarga sabab bo'luvchi salbiy omillarni aniqlash va ularga psixologik yordam ko'rsatish maqolani asosiy va dolzarb mavzu ekanligi izohlagan.

Социально-психологические особенности услуг для разводящихся семей

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

брак, семья, психологические процессы, межличностные отношения, конфликт, проблема, развитие, сохранение, психологическое обслуживание.

В данной статье исследуются результаты психологического обслуживания семей. В настоящее время психологические услуги, которые необходимо оказывать семье, остаются все больше востребованными для гармонизации семейных отношений. Также это актуально, для обеспечения дальнейшего развития межличностных отношений в семье. Психологическая помощь семейным отношениям, а также решение внутрисемейных конфликтов, – это сохранение, содействие, поддержка семейных уз, и их стабильность. Кроме того, актуально повышение реального уровня готовности к семейным отношениям брачующихся, а также выявление негативных факторов, вызывающих разводы в семьях. Анализируется оказание психологической помощи, при угрозе развода супругов.

Maxalla va oila ilmiy tadqiqot instituti tomonidan bugungi kunda oilaviy munosabatlar oid juda ko'plab ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirilmoqda. Shu jumladan ajrim yoqasiga kelib qolgan oilalar bilan individual ishlash mexanizmini yaratish xamda ajrimlarga sabab bo'lgan omillarni aniqlash bugungi kunni dolzarb mavzusi sifatida e'tiborni qaratmoqda Maxalla va oila ilmiy tadqiqot instituti tomonidan bugungi kunda oilaviy munosabatlar oid juda ko'plab ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirilmoqda. Shu jumladan ajrim yoqasiga kelib qolgan oilalar bilan individual ishlash mexanizmini yaratish xamda ajrimlarga sabab bo'lgan omillarni aniqlash bugungi kunni dolzarb mavzusi sifatida e'tiborni qaratmoqda

Oila o'ziga xos murakkab institut va oilaviy munosabatlar jarayoni bo'lib, hozirda jamiyatda bo'layotgan o'zgarishlar asosida ko'plab oilaviy muammolar, oila a'zolari o'rtasidagi ziddiyatli holatlar yuz bermoqda. Jamiyat o'zgarishlari oilaga ham o'z ta'sirini ko'rsatib oilani uning asosiy bo'limi sifatida o'zgarib borayotganini ko'rsatmoqda. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoev ta'kidlaganlaridek "Har bir inson hayotida eng muhimi, bu-oila. Oila men uchun muqaddas. Muqaddasligi shuki, avvalam bor qaerda ishlashidan qat'i nazar, kim bo'lishidan qat'i nazar agar oilada tarbiya, oilada muhit, oilada halollik, munosabat, tarbiyaga alohida e'tibor bermasa, hech qachon natija bo'lmaydi. Shuning uchun men farzandlarimning tarbiyasiga juda katta e'tibor beraman. Har bir farzandimga ham, nevaramga ham alohida o'zimning munosabatim bor. Har bir nevaramning alohida xarakterini bilaman, orzusini, istagini bilaman" [1] deb ta'kidlaganlari bejiz emas. Darhaqiqat, mazkur munosabat orqali oila ijtimoiy institut sifatida o'rganishga molik mavzu sifatida qaralishi bilan birga unga turli darajada ta'sir ko'rsatuvchi o'zgarishlarni tadqiq va tahlil etish lozimligini ko'rsatmoqda. Bu esa oilada sodir bo'layotgan psixologik

jarayonlar va ularni to'g'ri yo'lga solish uchun laga ko'rsatilayotgan psixologik xizmatlar samarasi bilan bog'liq. Shu jihatdan kelib chiqqan holda Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 7-maydagi "respublikada psixologiya sohasida kadrlarni tayyorlash va psixologik xizmat tizimini takomillashtirish to'grisida"gi 472-sonli Qarorini uchinchi bandida: "Aholiga psixologik xizmat ko'rsatish etarlicha yo'lga qoyilmaganligi oqibatida jamiyatda ijtimoiy-psixologik, jumladan, oilaviy muammolar (ajrimlar, oiladagi nizolar, ota-ona va farzand munosabatlari, qarindoshlar o'rtasidagi nikoh, erta tug'ruq), "omaviy madaniyat" ning salbiy ta'sirlariga tobelik, o'z joniga qasd qilish holatlari davom etmoqda" – deb ko'rsatilgan. Shu sababli O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'grisida"gi PF-5938-son farmoniga muvofiq: O'zbekiston respublikasi mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida qarorni imzoladi. Bu ham hozirda Oila institutiga berilayotgan yuqori darajadagi e'tiborning bir asosidir, shu sababli ham, oilaga psixologik xizmat ko'rsatish xozirgi kunda dolzarb mavzu ekanligini belgilaydi.

Oila-kishilarning tabiiy-biologik, iqtisodiy, huquqiy, ma'naviy munosabatlari asoslangan ijtimoiy birligidir [2]. Bu oilalarni saqlab qolish, rivojlanishi uchun sharoitlar yaratish, oilaviy munosabatlarni yaxshi tomonga o'zgarishini ta'minlash uchun xam Oilaga psixologik xizmat zarur bo'lib kelmoqda. Oilaviy munosabatlar psixologiyasini, er-xotin munosabatlari o'rganish borasida respublikamiz psixolog olimlari tomonidan ham bir qator diqqatga sazovor ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirilgan. Jumladan, M.G. Davletshin [3], G'.Shoumarov [4], V. Karimova, N. Sog'inov [5], U. Qodirov, B. Umarov, G. Niyozmetova, Z. Rasulova kabi olimlar tadqiq etishgan. Bundan tashqari Sh.R.Baratov tomonidan "O'zbekistonda psixologik xizmat tashkil etishning ijtimoiy psixologik va ilmiy-amaliy asoslari" mavzusi [6] yuzasidan tadqiqot olib borilgan bunday tadqiqotlar Respublikamizda oilani ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan tadqiq etish bo'yicha muayyan, o'ziga hos ana'nalarning yani; Psixologik xizmat ijtimoiy-muammo sifatida atroflicha yoritilganligi, Ta'lim va mehnat muassasalarida ijtimoiy-psixologik muhofaza ko'rsatkichlari oilaga psixologik xizmat ko'rsatishni yuzaga kelishiga asos bo'lib xizmat qiladi. Biroq, yuqorida zikr etilgan Respublikamizda amalga oshirilgan ilmiy tadqiqot ishlarining qiyosiy tahlili o'zbek oilasida turli sabablar asosida paydo bo'ladigan oilaviy muammolarga uchraganlarga amaliy psixologik yordam ko'rsatish ilmiy tadqiq etilmaganligi mazkur mavzuni tanlash uchun sabab bo'ldi.

Oilaga psixologik xizmat ko'rsatish bu-oilaga uning muammolarini echishda yordam berish, quvvatlash xisoblanadi. Avvalom bor shuni aytish kerakki yordam-bu jamiyatdagi har qanday tizimga, uning psixologik muammolariga, o'zini kompetitligi darajasida saqlab qolish, ko'maklashish, quvvatlash hisoblanadi. Bunga misol sifatida xarbiy yordam, gumanitar yordam, birinchi yordam, psixologik yordam va shu kabilarni kiritish mumkin.

Oilaviy turmushda nizoli holatlarni idrok etish, turmush o'rtoqlarning xar biridagi shaxsga xos xususiyatlardan kelib chiqadi. Bu nizo ko'p hollarda turmush o'rtoqlarni doimiy charchashi bilan xam bog'liq bo'ladi. Xozirda zamonaviy oilalarda bunday nizolarni ko'payib borishi o'ziga xos ayrim salbiy sabablar bilan ham bog'liqdir. Bunday holatlar ikkala tamonni javobgarlikni sezmayanlarida, ma'suliyatni his etmayanlaridan kelib chiqadi. Yoshlar har doim o'zlarini yaxshi tamondan ko'rsatib yoqishga intiladilar. Faqat ijobiy va ko'r-ko'rona sohta munosabatlari orqali tanlangan yoshlar hayotning murakkab

vaziyatlariga duch kela boshlaganlarida o'zlarini to'la to'kis nomoyon qiladilar. Natijada yaxshi sinalmagan oila yaqindan bir-birlarini yaxshi o'rgangandan so'ng hayot davomida kelisholmay turmush tarzidan norozi bo'la boshlaydilar va oilada kelishmovchiliklarga sabab bo'ladi.

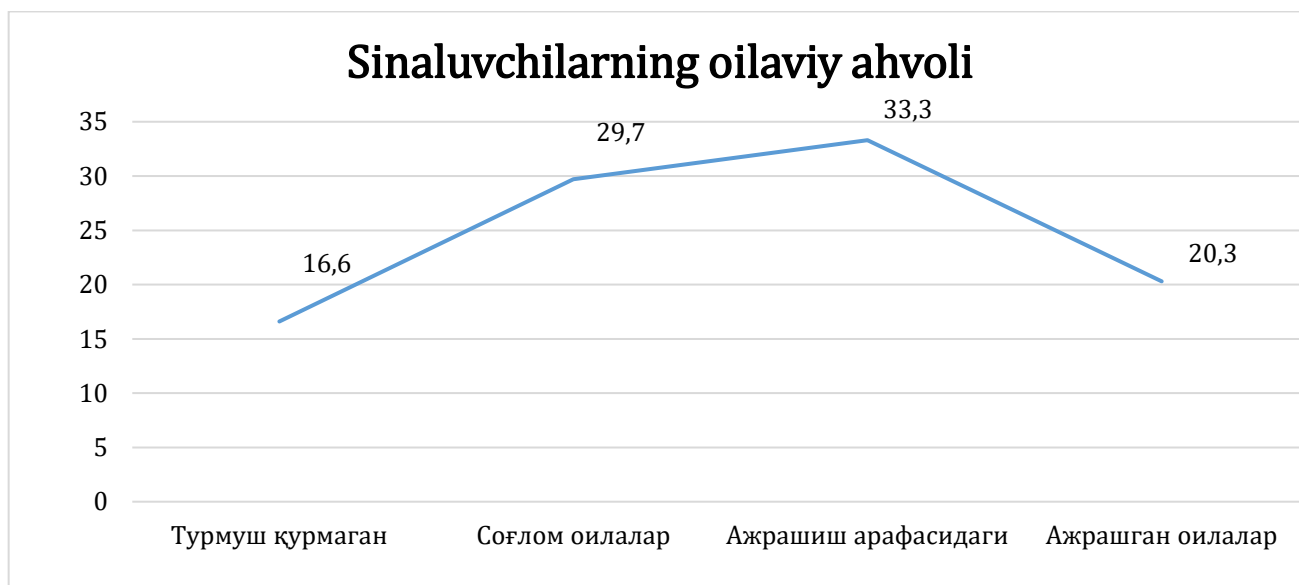
Ushbu tadqiqotimiz davomida "Nikohga ma'naviy tayorgarlik", metodikalaridan foydalanildi. Tadqiqotimizda jami 300 respandent qatnashdi, bulardan 118 ta Erkak, 182 nafari ayollardan iborat edi. Sinaluvchilarning asosiy qismi "Oila" ilmiy-amaliy tadqiqot markaziga murojaat etgan fuqarrolardan tashkil topgan. Tadqiqot Oilaviy ahvoli jihatdan 4ta guruhga bo'lib o'rganildi.

Bular:

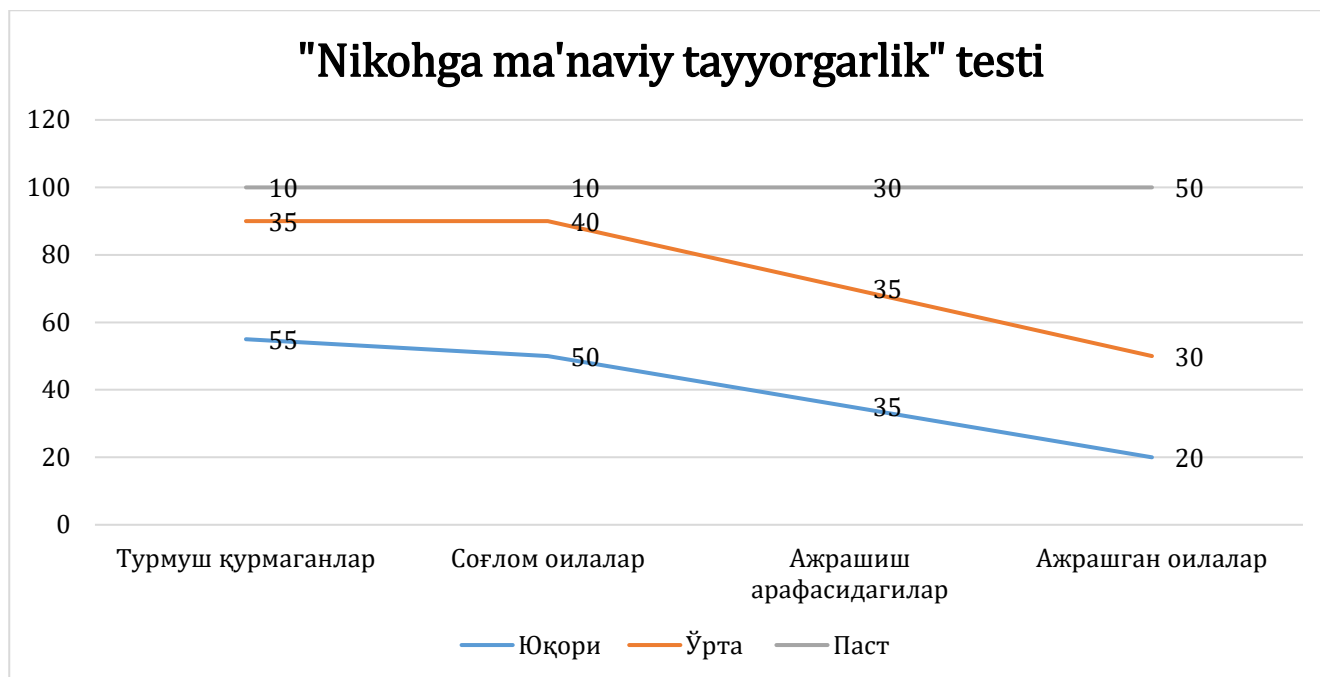
1. Turmush qurmaganlar;
2. Muvaffaqiyatli oilalar;
3. Ajrashish arafasidagi oilalar;
4. Ajrashgan oilalar.

Sinaluvchilar guruhlariga ajratilgan holatda 1 guruhdagilarni turmushga chiqamagan yigit va qizlar tashkil qilib ulardan "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" testi o'rganildi.

1-Jadval

Oilaviy ahvoli o'rganilganda asosan sinaluvchilarning 16.6%ni turmush qurmaganlar, 29.7%ni Sog'lom oilalar, 33.3%ni Ajrashish arafasidagi oilalar, 20.3 ni ajrashgan oilar tashkil etdi. Bunga ko'ra asosan "Oila" ilmiy-tadqiqot markazi murojaatlarini Ajrashish va ajrashgan oilalar, Mahallalardan olingan tadqiqotlarning aksariyati sog'lom oilalarni, Turmush qurmaganlarni Yosh kelin kuyovlar innovatsion markazi o'quvchilari tashkil etdi.

Yuqoridagi jadvalda keltirilganidek Biz sinaluchilarning **4ta** guruhga bo'lib

1. Ajrashgan oilalar,
2. Ajrashish arafasidagi oilalar,
3. So'g'lom oilalar,
- 4 Turmush qurmaganlar orqali o'rgandik.

Tadqiqot natijasi shuni ko'rsatadiki Oilaviy munosabatlarni o'rganish maqsadida, "Nikoxga ma'naviy tayyorlik" K 50 dan kam bo'lsa, oilaviy hayotga ma'naviy tayyorgarlik past, 50 dan ko'p bo'lsa, ma'naviy tayyorgarlik o'rtacha bo'ladi. Tadqiqot natijasiga ko'ra esa;

Ajrashgan oilalarda "Nikoxga ma'naviy tayyorlik" darajasi 20% yuqorini, 30%da o'rta, 50%da esa past ko'rsatkichni berdi. Bundan ko'rinib turibdiki asosiy Oilada ajrimga "Nikoxga ma'naviy tayyorlik" darajasini pastligi sabab bo'lmoqda.

Ajrashish arafasidagi oilalar "Nikoxga ma'naviy tayyorlik" darajasi 35%yuqorini, 35%da o'rta, 30%da esa past ko'rsatkichni berdi. Bundan ko'rinib turibdiki asosiy Oilada "Nikoxga ma'naviy tayyorlik" darajasi pastligi sabab bo'lmoqda.

Sog'lom oilalar "Nikoxga ma'naviy tayyorlik" darajasi 50%yuqorini, 40%da o'rta, 10%da esa past ko'rsatkichni berdi. Bundan ko'rinib turibdiki asosiy Oilada "Nikoxga ma'naviy tayyorlik" darajasi **Sog'lom oilalarda** yuqori 50%ni, past 10% ko'rsatkichni tashkil etdi. Demak oila mustahkamligida Ma'naviy tayyorlik darajasini yuqoriligi muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Turmush qurmagan yigit-qizlardan bo'yicha tahlil qilinganda esa "Nikoxga ma'naviy tayyorlik" darajasi 55%yuqorini, 35%da o'rta, 10%da esa past ko'rsatkichni berdi. Bundan ko'rinib turibdiki asosiy Oilada "Nikoxga ma'naviy tayyorlik" darajasi yoshlarda yuqori 55%,ko'rsatkichni, past ko'rsatkich 10%ni esa tashkil etdi.

Oilaga psixologik xizmat ko'rsatishda qaror toptirilayotgan ijtimoiy psixologik muxofaza ko'rsatkichlarining tadqiqot predmeti sifatida tadqiq qilinishi bilan bog'liq bo'ladi. Maqola tahlil jarayoni shuni anglatadiki yoshlarning "Nikoxga ma'naviy tayyorlik"

darajasi qancha yuqori bo'lsa oila mustahkamligi shuncha yuqori bo'ladi. Bizning tadqiqotimiz shuni ko'rsatadiki oilaga psixologik xizmat dastlab yoshlarning ma'naviy tayyorgarlik darajasini oshirish bilan bog'liq bo'ladi.

Xulosalar quyidagilar:

Psixologik xizmat tashkil etilishi dastlab Sh.R. Borotov tomonidan "O'zbekistonda psixologik xizmat tashkil etishning ijtimoiy psixologik va ilmiy-amaliy asoslari" oilaga psixologik xizmat ko'rsatish formalari orqali tadqiqot maqsadlari asosida maxsus ishlab chiqilgan tizimga muvofiq tarzda tadbiq etilayotgan psixologik xizmat tizimining o'ziga xos ilmiy tashkiliy va ilmiy uslubiy yo'nalishlariga baho berildi. Ayni chog'da, bu faoliyat yuritayotgan barcha muassasalar orqali oila muhitini yaxshilash, farzand tarbiyasiga e'tibor shakillanishiga olib kelmoqda.

Tadqiqot maqsadiga muvofiq, psixologik xizmatni ijtimoiy-psixologik xususiyatlari keng ochib berilib ilmiy-tashkiliy asoslanishini o'zida mujassamlashtirilgan holda, "Oilaga psixologik xizmat ko'rsatish markazlari"ning qo'llanilishi lozim bo'lgan psixologik maslahat, psixologik maorif ishlari, psixodiagnostik, psixoprofilaktika, psixokorreksion ishlar, ko'lami bilan bog'liq yo'llanmalar, tadbirlar va tavsiyalar qayd etildi. Olingan ma'lumotlar ijtimoiy psixologik jihatdan "Oilaga psixologik xizmat ko'rsatish"da asosan o'spirinlarga oilaviy hayot tasavvurlarini shakillantirish borasida. Nikoh oldi; bunda asosan yosh oila quruvchilarning oilaviy munosabatlarda namoyon bo'lishi mumkin bo'lgan individual psixologik xususiyatlari, sevgi ishq muhabbatning biologik, sotsiologik va psixologik tomonlarini tushuntirish asosida tegishli tavsiyalar berildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shavkat Mirziyoyevning Facebok ijtimoiy tarmog'idagi rasmiy sahifasida davlat rahbari tavalludining 61 yilligiga bag'ishlangan "Janob Prezidenti" nomli hujjatli filmidan olingan. 25-iyul 2018, 10:49
2. Oilaga psixologik yordam va uning mexanizmlari Abduraxmonov F.R, Abduraxmanova Z.E, Nuralieva D.M. Farg'ona – 2020. – B. 11.
3. Давлетшин М. Г. Состояние и задачи психологической службы в Узбекистане. // Научно методические основы и опыт организации школьной психологической службы. Тезисы докладов республиканский научно-практической конференции. Бухара, 15-18 сентября 1989 года. – Б. 113.
4. Shoumarov G'.B. Shoumarov Sh.B Muxabbat va oila. – T.: Ibn Sino nomidagi nashriyot birlashmasi. – 1994. – B. 120.
5. "Oila psixologiyasi" G'.B. Shoumarov, I.O. Haydarov, N.A. Sog'inov. Toshkent. – 2007. – B. 130.
6. Sh.R. Borotov. "O'zbekistonda psixologik xizmat tashkil etishning ijtimoiy psixologik va ilmiy-amaliy asoslari" Dissertatsiya Buxoro. – 1997. – B. 12.
7. Nuraliyeva D.M. THE PROBLEMS OF DEVELOPING SOCIAL PSYCHOLOGICAL MECHANISMS IN THE FAMILY // Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 1. – C. 711-713.
8. Nuraliyeva D. M. STUDYING SUSCEPTIBILITY TO THE BEHAVOIR OF THE PAIR IN THE RELATIONSHIP BETWEEN MAN AND WOMAN AND GIVING A SOCIAL-PSYCOLOGICAL HELP // Теория и практика современной науки. – 2018. – №. 5. – C. 32-34.
9. Abduraxmonova Z.E., Nuraliyeva D.M. Formation of the concept of intelligence in foreign psychology // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 3. – C. 852-857.